

Arrels paganes de Catalunya: “La sardana i la religió de les bruixes”, d'en Jordi Bilbeny.

Autor: Fèlix Rabassa i Martí

Data de publicació: 16-03-2017

El 7 de març d'enguany, En Fèlix Rabassa i Martí ha redactat una ressenya molt interessant al seu blog "La Renaixença" a l'entorn del llibre "La Sardana i la Religió de les Bruixes" d'En Jordi Bilbeny.

Aquest és un llibre que feia molta falta. Molta. I segurament que en Jordi Bilbeny és una de les poques persones que el podia –i el volia- escriure. La historiografia catalana no ha volgut estudiar a fons el paganisme autòcton, la religió, la tradició, les creences i la mitologia dels nostres avantpassats, de la gent que vivia a les nostres terres abans que el cristianisme s'acabés convertint en la religió de l'estat, ni tampoc la continuïtat d'aquestes creences durant l'època medieval, moderna i fins i tot contemporània. I ara ens trobem que d'això no en sabem gairebé res. És admès per gairebé tothom que una sèrie de festes religioses cristianes van supplantar celebracions paganes anteriors: el Nadal, Tots Sants, Sant Joan, etc... Però als Països Catalans hi ha molt pocs estudis rigorosos i seriosos que s'hagin atrevit a tractar aquest tema. També és cert que l'interès per la nostra història, el nostre folklore, la nostra mitologia d'arrel pagana i les nostres tradicions autòctones és molt petit als Països Catalans. Els bascos, en aquest sentit, ens passen la mà per la cara. Allí, el coneixement i l'interès per la mitologia, els déus, els esperits, i les tradicions ancestrals indígenes és molt elevat. També els ha ajudat el fet que el basc és una llengua –i un poble- que existeix fa milers d'anys, que no fou romanitzat i, per tant, llurs tradicions d'arrel pre-cristiana s'han conservat poc alterades, un fet que als Països Catalans no s'ha produït.

En Jordi Bilbeny, doncs, ha escrit un llibre ("La sardana i la religió de les bruixes", Libbooks, 2015) que podria obrir camí en l'estudi del nostre paganisme autòcton. I l'historiador arenyenc ho ha fet a partir de la relació entre la sardana i la bruixeria. L'autor ha posat en relleu un fet que altres investigadors havien descobert anteriorment que és que a la Catalunya del Barroc la sardana –o el ball rodó que en seria l'antecedent i que portava el mateix nom- era tinguda per les autoritats eclesiàstiques com una dansa impúdica ("la sardana y altres balls deshonestos") que no podia ser permesa "en temps de Carnestoltes ni altres dies la son son". A partir d'aquest fet en Bilbeny s'ha endinsat en la

bibliografia sobre el tema –obres d'història, antropologia, folklore- i ha anat recollint testimonis sobre la bruixeria al nostre país per construir un discurs sobre la pervivència dels cultes ancestrals autòctons després de la imposició del monoteisme als Països Catalans i a Europa.

En Jordi Bilbeny, en el seu llibre, relaciona clarament la sardana i els diversos balls rodons catalans amb la bruixeria. L'autor ens ennova del fet que en diversos testimonis recollits en processos judicials contra bruixes i bruixots catalans dels segles XVI i XVII els acusats explicaven que en els aplecs –o aquelarres- de bruixes i bruixots s'hi ballaven sardanes i balls plans.

En aquest punt hi vull fer un petit incís personal. Encara recordo com fa força anys, la meva àvia Francesca Pla i Illas, de família pagesa de Blanes (la Selva), em va explicar que, quan era petita, li havien donat un objecte de fusta que, segons la persona que li havia donat, havien trobat al Turó d'en Montells. El Turó d'en Montells de Blanes, li explicaren a la meva àvia, era un indret on “les bruixes hi ballaven la sardana” i l'objecte de fusta que li van donar se l'havien descuidat les bruixes a l'indret on feien els seus aplecs. Literalment. Al turó d'en Montells “les bruixes hi ballaven la sardana”. Més de vint anys abans que en Bilbeny escrivís aquest llibre la meva àvia ja em va relacionar bruixes i sardanes. A Blanes de principis de la dècada de 1920 hi havia encara la creença, encara que fos només un conte per explicar a les criatures, que les bruixes feien aplecs en indrets muntanyosos, boscosos i apartats del nucli urbà, i allà “hi ballaven la sardana”.

Un altre petit incís. Fa una colla d'anys, en una recerca a l'hemeroteca, vaig trobar una curiosa i curta notícia a l'apartat de notícies de Blanes de la revista maresmenca i selvatana La Costa de Llevant que deia que algú havia vist una bruixa al carrer Nyanc de la vila. Era una notícia, recordo, publicada entre els anys 1900 i 1903, aproximadament. Desgraciadament, no puc referenciar-la. No vaig prendre la precaució d'apuntar-me-la. Una altra referència a la bruixeria, doncs, molt moderna.

La relació entre la “bruixeria” i la dansa de la sardana, ball rodó, ball pla, etc., doncs, queda prou demostrada. Però què era la “bruixeria”?

En Bilbeny, així com molts altres reputats autors que han estudiat aquest tema citats per ell, assegura que no és una altra cosa que una evolució dels cultes i “religions” pagans, pre-cristians, que existien al nostre territori abans que el cristianisme fos declarat religió oficial i fos imposat a tothom. La nova religió, en els seus primers anys i segles d'imposició al territori, maldava per destruir, o com a mínim assimilar, els cultes anteriors. Moltes festes pre-cristianes foren cristianitzades. Molts llocs de culte també van ser cristianitzats. D'altres directament van ser destruïts. La jerarquia de la nova religió demonitzà les antigues tradicions religioses autòctones, i mai millor dit. El catolicisme identificà les antigues deïtats –femenines o masculines- paganes amb el Diable, amb el Mal. Per tant, les bruixes i totes aquelles persones que, als Països Catalans i l'Europa medieval, moderna i fins i tot contemporània van seguir retent culte a les antigues deïtats o van seguir conservant les antigues tradicions –que més endavant van ser assimilades a la bruixeria, al Mal-, quin sentit tenia que creguessin en el Diable cristià? Sí, el Diable cristià, perquè poques coses hi ha de més profundament cristianes que el Diable, un ésser inventat pel cristianisme per assimilar amb el Mal aquelles creences anteriors que ha volgut fer desaparèixer.

Però continuem amb allò que dèiem. La nova religió monoteïsta cristianitzava llocs de culte pagans, construint ermites o grans creus al cim de muntanyes o turons que havien estat antics indrets sagrats de les religions paganes que retien culte a les forces de la natura. Indrets sagrats que els antics cultes havien solemnitat amb l'erecció de dolmens o menhirs, pedres dretes. Però també en destruï, d'aquests indrets de culte. El primer cristianisme féu edictes contra allò que anomenava la “idolatria de les pedres”, les pedres sagrades que eren venerades amb anterioritat –i amb posterioritat- a l'arribada del cristianisme. I aquestes pedres dretes, aquests menhirs, eren llocs de reunió de les comunitats pageses des de la nit dels temps. I allà, al seu entorn –i també a l'entorn de grans arbres monumentals- s'hi ballaven sardanes i balls rodons, tal com ho veiem al dibuix de la portada d'aquest llibre. A la Pedra Dreta del Grau, al Lluçanès, “al segle XIX es deia que la pedra hi era des de temps immemorial. Això era confirmat per l'antiquíssim costum que cada any, el dissabte anterior al Diumenge de Rams, els joves de Prats anaven a la Pedra Dreta a collir l'espígol que per allà creix i, amb els manats que feien, dibuixaven un cercle al voltant de la pedra a l'entorn del qual ballaven un contrapàs. Recordem que al menhir de Riutort, també les bruixes hi feien balls rodons” (pàgines 140 i 141). Aquests balls, segons en Bilbeny, eren balls de culte al Sol.

Un dels capítols que més m'ha agradat de llegir, perquè el trobo molt suggerent, és el que parla sobre la sacralitat pagana de la muntanya de Montserrat. És coneguda la sacralitat cristiana d'aquesta muntanya, però no se'ns ha volgut explicar mai que Montserrat era un centre de pelegrinatge dels cultes ancestrals dels nostres avantpassats. De la mateixa manera que l'anomenat Camí de Santiago, tal com em vaig assabentar fa poc, no era un camí de pelegrinatge cristià sinó un camí de pelegrinatge i d'autoconeixement personal d'origen celta, pre-cristià, el camí de Finisterre, per

“celebrar” la mort, la posta del Sol.

“La sardana i la religió de les bruixes”, d'en Jordi Bilbeny, ens fa entrar en un món desconegut, ens endinsa en les arrels més pregones del nostre poble, unes arrels, uns orígens que el poder establert ens ha amagat. La sardana, la nostra dansa nacional, tantes vegades caricaturitzada des de fora i des de dins dels Països Catalans, una dansa nostra, tan nostra que ho és des de fa milers d'anys, abans que fóssim catalans i abans que fóssim cristians... o ateus o agnòstics. Una dansa que té el seu origen abans de Jesucrist, quan els nostres avantpassats retien culte a les forces de la Natura i vivien en comunió amb la Terra, amb el mar, amb els boscos i amb les muntanyes. Ara només esperem, tal com hem dit al principi, que aquest llibre obri el camí a d'altres investigadors que s'atreveixin a indagar en el passat pagà del nostre poble. De ben segur que n'hi haurà!

Fèlix Rabassa i Martí

<http://larenaixensa.blogspot.com.es/2016/03/arrels-paganes-de-catalunya-la-sardana.html>